

O vzrokih nazadovanja Univerze v Ljubljani

Slovenija pospešeno izgublja prednost pred drugimi nekdanjimi socialističnimi državami Srednje Evrope (za nekaterimi pa celo zaostaja), s katerimi nas družijo tudi skupna večstoletna zgodovina v okviru ene državne skupnosti.

Delni vzrok za to dogajanje je avtentičnost revolucije med drugo svetovno vojno in po njej v izvedbi komunistične partije pri nas na Slovenskem. V nasprotju z drugimi državami (razen Sovjetske zveze), kjer je bila revolucija komunistov uvožena, je bila na Slovenskem avtentična. Ker je bil očitno poglavitni cilj te revolucije skok na družbeni lestvici njenih glavnih akterjev (kamor glede na svoje (ne)sposobnosti brez revolucije sicer nikakor ne bi mogli priplezati), je bilo treba socialno osamiti, izgnati ali pa celo fizično odstraniti nejalno prebivalstvo, v prvi vrsti neodvisno inteligenco, industrialce, večje obrtnike, visoke državne uradnike, velike kmete, trgovce in njihove družine. S tem smo izgubili velik del slovenske elite v omenjenih in mnogih drugih poklicih. Seveda pa tudi kulturno tradicijo in celo sposobnost komunikacije v družbi, kar se med drugim kaže v (deloma upravičeni) nesamozavesti precejšnega dela slovenskih predstavnikov na mednarodnih srečanjih vseh vrst, ki se po koncu uradnega dela srečanj skrijejo v hotelsko sobo in posledično ne sodelujejo pri končnih dogovorih, ki bi bili v korist Slovenije.

Posledice nedokončane tranzicije

Zaradi reprodukcije nekdanje komunistične elite in njenih klientov, ki sega še v današnji čas (fizičnih ali duhovnih naslednikov v 3. in 4. generaciji), Slovenija pač ne napreduje tako kot večina drugih držav Srednje Evrope. Po osamosvojitvi namreč nismo imeli nikakršne lustracije, spet v nasprotju z večino drugih nekdanjih socialističnih držav Srednje Evrope. V nekdanji Vzhodni Nemčiji po združitvi obeh Nemčij nekdanjim sodelavcem ali uslužbencem Stasija pač ni bilo dovoljeno še naprej opravljati vodstvenih funkcij. Pri nas smo morali po drugi svetovni vojni obdržati v službah zaradi funkcioniranja države, šolstva in gospodar-

☐ ddr. Aleš Iglič ☐ STA/Daniel Novakovič, Arhiv Demokracije

stva del stare inteligence, med drugim inženirje pa obrtnike in poslovneže, saj sicer ne bi mogli postaviti nobene zahtevnejše tovarne niti marsikaterega drugega podjetja ne.

Na primer kovinar-komunist, ki pred drugo svetovno vojno ni bil sposoben ustanoviti ali voditi niti manjše delavnice, je lahko po vojni postal minister za industrijo, s svojim znanjem pa ne bi mogel ustanovi niti tovarnice. Zgodilo bi se podobno kot na Kitajskem med tako imenovanim Maovim Velikim skokom naprej, ko so po kitajskem podeželju z ideologijo obsedeni nestrokovnjaki diktirali graditev primitivnih talilnih peči, katerih

produkti so bili neuporabni in je na koncu vse propadlo, od lakote pa umrlo več milijonov Kitajcev, ker v vmesnem času niso v zadostni meri obdelovali polj in pobirali letine.

A vrnimo se v sedanost. Pri nas po mojem mnenju postaja vedno bolj žgoč problem, da ohranjajo instrumente odločanja v rokah fizičnih in duhovnih naslednikov elite iz prejšnje države (reprodukcija elite v procesu negativne selekcije), ki je to postala izključno zaradi revolucije, ki preprosto niso sposobni potegniti Slovenije naprej. Sistem negativne selekcije ob neupoštevanju meritokracije se je ob tem razširil še na vse druge.

Pred prvo svetovno vojno pa tudi pred drugo današnje slovenske dežele niso bile bistveno manj razvite kot dežele sodobne Avstrije. Enako velja za severno Italijo. Primer: malo pred prvo svetovno vojno je bilo v Ljubljani 9 odstotkov nepismenih, v Trstu 14 odstotkov, v celotni Italiji pa je bila nepismenost približno dvakrat večja kot v takratnih slovenskih deželah. Pa poglejmo, kje smo sedaj. Avstrija ima približno dvakrat večji družbeni proizvod (BDP) na prebivalca kot Slovenija, avstrijska industrija pa doseže bistveno več dodane vrednosti na enega zaposlenega kot slovenska industrija. Tudi severna Italija je v tem pogledu precej boljša kot Slovenija. Vse to je katastrofalna dediščina prejšnjega sistema na Slovenskem, ki zaradi reprodukcije starih elit in njihovih klientov ter spremljajočega pojava negativne selekcije še na vse druge še do danes ni izzvenela. Zato bi bilo treba odpravljati negativne posledice zgoraj zapisanega, kar pomeni, da moramo priznati doseganje odličnosti kot temeljno vrednoto v družbi.

UL in Šanghajska lestvica

Na Univerzi v Ljubljani (UL) so tako nekateri kriteriji za izvolitev v profesorske nazive primerljivi (ali nižji) z zahtevami, ki jih v tujini zahtevajo za prvo habilitacijo, to je docenturo. Včasih smo temu rekli »privatni docent«. Za izvolitev v naziv redni profesor se na UL zahteva eno samo mentorstvo doktorata ali pa namesto tega dve somentorstvi. V nekaterih nekdanjih državah Avstro-Ogrske v Srednji Evropi vzdržujejo visoka merila pri izvolitvah rednih profesorjev na ravni države, naslove pa na osnovi mnenja komisije profesorjev s področja izvolitve formalno podeli predsednik države. Seveda tam obstajajo tudi izvolitve, ki jih izvedejo neodvisno na fakultetah/univerzah, vendar te štejejo bistveno manj kot prve, ki so pridobljene na ravni države po zaostrenih kriterijih.

Preidimo sedaj na tematiko, ki je podana v naslovu članka. Na Šanghajske lestvice svetovnih univerz lahko preberemo, da je UL glede na uspešnost uvrščena v skupino od 501. do 600. mesta. Za primerjavo: Karlova univerza v Pragi je uvrščena v skupino od 201. do 300. mesta, Jagelonska univerza v Krakovu v skupino od 401. do 500. mesta, Univerza v Varšavi v skupino od 301. do 400. mesta. Univerzi v Beogradu in

Časovna odvisnost uvrstitve Univerze v Ljubljani na Šanghajske lestvice uspešnosti svetovnih univerz.

Zagrebu pa sta uvrščeni v grupo od 401. do 500. mesta, kar pomeni, da slabša uvrstitev UL ne more biti samo posledica financiranja. Na sliki vidimo, da UL izgublja mesta že zadnja 4 leta. Pri tem postaja naklon padanja celo bolj strm, kar najverjetneje pomeni, da bo se bo uvrstitev UL še nadalje slabšala, preden bo dosegla lokalni minimum.

Če pogledamo sedaj uvrstitve UL na Šanghajske lestvice po področjih, spoznamo, da je UL zelo visoko uvrščena na področju matematike in fizike. Če začnemo najprej z matematiko, UL zavzema pri matematiki mesto od 151. do 200., Karlova univerza v Pragi prav tako mesto od 151. do 200., Univerza v Varšavi mesto od 76. do 100., Univerza v Zagrebu mesto v intervalu od 401. do 500., Jagelonska univerza v Krakovu pa 301. do 400. mesta.

Poglejmo sedaj še uvrstitve za področje fizike. UL je zopet na visokem 151. do 200. mestu, Karlova univerza v Pragi na 101. do 150., Univerza v Varšavi celo na 51. do 75., Univerza v Zagrebu na 401. do 500. in Jagelonska univerza v Krakovu na 301. do 400. mestu. UL je visoko uvrščena tudi na področju živilske tehnologije, in sicer na 151. do 200. mestu.

Elektrotehnika na UL (na Šanghajske lestvice »Electrical and Electronic Engineering«) je bila še v letu 2017 na 301. do 400. mestu, v letu 2018 na 401. do 500., v letih 2019 in 2020 pa je izpadla z lestvice 500 najboljših univerz na področju elektrotehnike. Ker se uvrstitev po področjih beleži samo do 500. mesta, ne vemo, kako globoko je padla ljubljanska elektrotehnika na Šanghajske lestvice v zadnjih dveh letih. Poglejmo še podro-

čje strojništva (področje Fakultete za strojništvo UL torej). Strojništvo na UL je na Šanghajske lestvice uvrščeno bistveno bolje kot elektrotehnika na UL, in sicer v letih 2017 in 2018 na 151. do 200. mestu, v letih 2019 in 2020 pa na 201. do 300. mestu. Tudi nekatera druga področja, ki jih goji UL, lahko najdemo med 500 najboljšimi Šanghajske lestvice za leto 2020. Na primer področje biotehnologije na 301. do 400., računalništvo na 401. do 500. in področje kemije na 401. do 500. mestu.

Nauk za prihodnost

Kaj se lahko naučimo na podlagi navedenih uvrstitve UL kot celote in uvrstitev posameznih znanstvenih področij UL na Šanghajske lestvice? Moje osebno mnenje je, da bi vodstvo UL moralo pridobiti ustrezne informacije o delovanju na uspešnih fakultetah UL, kot so na to primer Fakulteta za matematiko in fiziko, Fakulteta za strojništvo in Biotehniška fakulteta, in potem predlagati ukrepe za izboljšanje delovanja UL na področju raziskovalnega dela kot celote. Kot vemo, so sodelavci prvih dveh navedenih uspešnih fakultet, še posebno prve, uspešni tudi pri pridobivanju projektov ERC (European Research Council).

Za konec. Do sedaj se še ni zgodilo, da bi slovenska vlada tako jasno in v taki meri prepoznala pomen uspešnosti slovenskih univerz na področju naravoslovja in tehnike za razvoj Slovenije in blaginjo njenih državljanov. To bi veljalo izkoristiti na slovenskih tehniških in naravoslovnih fakultetah. Tudi tako, da bi slovenske univerze investirale več v novo raziskovalno opremo za raziskovalce in laboratorije za študente. Lep primer pomena nakupa vrhunske raziskovalne opreme je nakup in postavitve krio-elektronskega mikroskopa na Kemiskem inštitutu, ki je dal nov zagon raziskovalnemu delu na inštitutu, hkrati pa pritegnil vrhunske razvojne raziskave slovenske industrije.

Zapisano je moje osebno mnenje in ni uradno mnenje ustanove, na kateri sem zaposlen. □

Aleš Iglič je dvojni doktor (fizike in elektrotehnike) in profesor na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ljubljani.